

V R T E C.

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 9.

V Ljubljani 1. septembra 1882.

Leto XII.

Drevó pri póti.

Utrújen ter upéhan
Od hôje vže sem bíl;
Pod jáblano košáto
Nad césto sem zavíl.

Pripékalo je solnce,
Ker póldne je bíló;
Zató sem znójin sédel
Pod sénécnato drevó.

Mej listi dróbné ptice
Vesélo žvrgolé,
A veje se bogate
Od jábolk vse šibé.

Tihoten mir je v senci
In dobrodéjen hlád,
A žéjo mi ugaša
Drevésa zréli sád.

Človéka sem zahválil,
Ki to drevó sadíl
In ž njim je mnogo trudnih
Ter žejunih vže hladíl.

In prédno sem se dvígnil
Po césti od ondód,
Obljubil drévje plóдно
Sadíti sem nad pót.

P. Gros.

Zlatolása deklica.

(Česka narodna pripovedka.)

Bil je kralj tolike pameti, da je razumil vse, kar si živali pripovedujejo. Čujte, naj vam povem, kako se je tega naučil. Pride k njemu nečega dne stara žena, prinese mu v košari kačo ter mu reče, naj si jo ukaže v kuhinji dobro priréditi; in kadar bode kačo snedel, razumil bode vse, kar koli katera žival govori, bodi si v zraku, v vodi ali na zemlji. Kralju se

je to zelo dopalo, da bode znal, česar nihče ne zna; zatorej podeli starikavej ženici lep dar, a svojemu slugi Mišku ukaže, naj mu speče ribo za kosilo. „Ali, da mi je ne okusiš!“ reče mu kralj, „drugače izgubiš svojo glavo!“

Miško se je zelo čudil, zakaj mu je kralj to tako ostro prepovedal. „Od kar živim,“ rekel je sam v sebi, „nisem še videl take ribe; vsa je podobna kači. In kakšen kuhar bi pač mogel biti, ako ne bi pokusil tega, kar sem skuhal?“ Kadar se je riba uže dobro spekla, vzame kuhar košček in ga dene v usta, ali komaj ga je požrl, uže sliši poleg sebe brneti: „Daj tudi nam malo! Daj tudi nam malo!“ Miško se ozre, a nikogar ne vidi, razven nekoliko muh. Zdaj zopet zunaj nekdo hripavo gāga: „Kam greste? Kam greste?“ In nekoliko drobnejši glas mu odgovarja: „V mlinarjev ječmen! V mlinarjev ječmen!“ Miško pogleda vñ ter ugleda celo trōpo gosi. „Tedaj taka je ta riba?“ reče Miško, dene še jeden košček v usta in jo nese kralju.

Po kosilu zapové kralj svojemu slugi Mišku, naj mu osedlá konja, ker se gre malo izprehajat, a tudi on naj jézdí z njim. Kadar tako jézdita po zeleni livadi, poskoči Miškov konj ter zarezetá: „Hohohoho brate! meni je tako lahko, da bi mogel skakati tudi preko goré!“ — „Tebi je tako lahko?“ odgovori drugi konj, „tudi jaz bi rad skakal, ali na meni sedi stari kralj, in če bi jaz poskočil, padel bi kralj raz mene in bi se ubil.“ „Le naj se ubije! Le naj se ubije!“ odvrne Miškov konj, „namesto starega kralja nosil bodeš mladega!“ — Miško se je temu pogovoru smijal, a to se vé, le na tihoma, ker se je bal, da bi ga kralj ne opazil. Ali tudi kralj je dobro razumil, kar sta si konja pripovedovala, obrnil se je in zapazivši, da se Miško smeje, vpraša ga: „Čimu se smeješ?“ — „Ničemur, Vaše kraljevo Veličastvo! meni je le tako nekaj palo na um,“ izgovarja se sluga. Ali stari kralj je uže sumil o njem, in ker tudi konjema ni hotel verjeti, obrnil je in se vrnil domov.

Kadar prispéta v kraljevi grad, ukaže kralj svojemu slugi Mišku, naj mu nalije vina v kozarec. „Ali povem ti,“ reče kralj, „da izgubiš glavo, ako ne natočiš povse polnega kozarca in pa, ako preliješ!“ Miško vzame vrč z vinom ter začne nalivati. V tem sti prileteli skozi okno dve ptici v sobo ter sti druga drugo podili. Ptica, ki je bežala, imela je v kljunu tri zlate lasé. „Daj jih meni,“ reče druga ptica, „ker so moji!“ — „Ne dam ti jih; jaz sem jih pobrala,“ reče prva. — „Ali jaz sem jih ugledala, kadar so padli, ko se je česala zlatolása deklica; daj mi vsaj dva!“ reče druga. — „Niti jednega ne dobōdeš!“ odgovori prva. V tem poletí druga ptica za prvo ter jej ugrabi las. Dokler sti se ptici trgali za las, imela je vsaka v svojem kljunu po jeden las, a tretji je padel na tla. Kadar je las na tla padel, lepó je zazvenelo. V tem hipu se je obrnil Miško za zlatim lasom in prelil vino. — „Izgubil si glavo!“ reče mu kralj; „ali jaz ti hočem biti milostiv, ako mi pripelješ zlatolásu deklico, katero vzamem za svojo kraljico.“

Da bi Miško ohranil življenje, moral je iti po deklico, da-si ni znal, kje naj jo išče. Osedlá si konja ter otide po svetu. Tako jezdbč, pride do velikega gozda in ugleda, kako ob poti grm gori. Zažgali so ga bili pastirji. Pod grmom je bilo mravljišče in vanj je letelo brez števila isker; a mravlje so hitele, da bi rešile svoja jajca. „Oj, pomōzi nam, Miško, pomōzi!“ prosile so mravlje žalostno; izgorimo, in tudi naši mladiči, ki so še v jajčecah.“

Miško skoči brž raz konja, izpodseče grm in pogasi ogenj. „Kadar boš česa potreboval, spomni se nas, in mi ti takoj pomóremo,“ rečejo mu mravlje.

Miško jezdi dalje skozi véliki gozd, dokler ne prijezdi do visoke jelke. Na vrhu drevesa je bilo vranje gnezdo a na zemlji pod drevesom bila sta dva mlada vraniča, žalostno vriščajoč: „Oče in mati sta nama odletela, a midva naj si iščeva sama hrane, da-si siromaka niti še leteti ne znava. Oj, pomózi nama, Miško, pomózi, ter nama daj jésti, drugače pogineva od gladi!“ Miško ne pomišlja dolgo, nego poseče svojega konja in nahrani s konjskim mesom gladna vraniča. „Kadar boš česa potreboval,“ krókata vraniča veselo, „spomni se naju in midva ti pomoréva.“

Zdaj je moral Miško peš petovati dalje. Dolgo je hodil skozi gozd, a kadar je naposled prišel iz gozda, ugledal je pred seboj veliko morje. Na obrežji tega morja sta stala dva ribiča in se prepirala. Vjela sta v mrežo veliko zlato ribo in vsak bi jo rad imel sam. „Moja je mreža, moja je riba!“ A drugi zopet: „Malo bi ti koristila mreža, ako bi ne imel moje ladije.“ — „Kadar drugič vjamemo tako ribo, potlej bode tvoja!“ — „Nečem takó! ti rajši čakaj, dokler vjamemo zopet drugo, a to ribo daj meni!“ — „Jaz vaju poravnam,“ reče Miško, „prodajta meni to ribo, dobro jo vama plačam in potlej si delita denarje vsak na polovico.“ Miško jima dá vse denarje, kar jih je bil dobil od kralja na pot, a sebi ne obdrži niti krajcarja. Ribiča sta bila zadovoljna, ker sta tako dobro prodala ribo, a Miško izpusti ribo zopet v morje. Veselo se izgubi riba v globoko morje, ali kmalu se zopet prikaže ne daleč od morskega obrežja, pomolí glavo iz vode ter izpregovori: „Kadar boš česa potreboval, Miško, spómni se mene in takój ti pomórem.“ Riba to izgovorivši, izgine pod vodo.

„Kam greš?“ vprašata ribiča Miška. „Grem iskat kralju zaročnice, zlatoláse deklice, ali ne vem, kje jo najdem,“ odgovori Miško. „Oj, to ti midva lahko povéva,“ rečeta ribiča, „to je Zlatoláska, hči kralja v steklenem gradu ondú na ónem otoku. Vsaki dan, kadar nopočí jutro, češe Zlatoláska svoje zlate lasé; a lasjé se jej tako svetijo, da se od njih zárija dela po nebu in po zemlji. Ako hočeš, midva te sama prepeljeva do otoka, ker si naju obvaroval daljšega prepira. Ali pázi se, da izbereš pravo deklico; kajti kralj ima dvanajst hčérâ, a samo jedna mej temi ima zlate lasé.“

Kadar je bil Miško na otoku, takój je šel v stekleni grad, da bi prosil kralja, naj bi dal svojo Zlatolásko za ženo njegovemu gospodarju. „Dam mu jo!“ odgovori kralj, „ali poprej jo moraš zaslužiti; v treh dneh moraš namreč zvršiti tri opravila, katera ti jaz ukažem. Zdaj idi in se oddahni do jutri, ker si truden in ti je treba počitka.“

Druzega dne mu reče kralj: „Moja Zlatoláska je imela nanizane bisere okolo vratu, ali vrvica se je pretrgala in biseri so se razsuli v visoko travo na zeleni livadi. Vse te bisere mi moraš pobrati, ali gledaj, da ti niti jeden ne bode manjkal!“

Miško gre na livado, katera je bila zeló široka in dolga, poklekne v travo in začne iskati bisere. Iskal je in iskal, ali niti jednega zrnca ni mogel najti. „O da bi tukaj moje mravlje bile, one bi mi lahko poiskale izgubljene bisere!“ vzdahne Miško. — „Evo nas, da ti pomóremo!“ zasliši Miško

in obrnivši se, ugleda brezbrojno število mravelj. „Kaj želiš od nas?“ vprašajo ga mravlje. — „Vse bisere moram poiskati na tej livadi, ali jaz ne najdem niti jednega zrnca,“ odgovori Miško. — „Samo malo potrpi, in mi ti jih poberejo,“ rečejo mu mravlje. Ni trajalo dolgo, in mravlje prinesó Mišku vse bisere, da mu ni bilo treba drugega nego nanizati jih na vrvico. In ko je hotel Miško vrvico užé zvezati, prišepetá še jedna mravlja, katerej je noga izgorela v grmu in mu reče: „Počakaj še malo, Miško, tukaj imaš še jedno zrnce!“

Kadar je Miško prinesel kralju bisere in jih ta prešteje, manjkalo ni niti jednega zrnca. „Dobro si opravil!“ reče mu kralj; „jutri ti dam drugo delo.“ — Druzega dne pride Miško h kralju in kralj mu reče: „Moja Zlatoláska se je kopála v morji in izgubila zlat prsten; tega mi moraš najti in prinesiti!“ — Miško otide k morji ter hodi žalosten po obrežji. Morje je bilo mirno in čisto, ali tako globoko, da Miško ni mogel videti na dno, kam li, da bi našel prsten. „O da bi bila tukaj moja zlata riba; ta bi mi izvestno našla Zlatoláskin prsten!“ V tem se nekaj zablestí v morji in iz globočine se vzdigne zlata ribica ter pride na površje vode. „Evo me, da ti pomórem! Kaj želiš od mene?“ — „Poiskati moram v morji zlat prsten, a ne vidim niti dna.“ — „Srečala sem ravno veliko ščuko, katera je nesla na hrbtu zlati prsten; potrpi samo malo in jaz ti ga prinesem.“ Trajalo ni dolgo in riba se vrne iz morske globočine ter prinese Mišku ščuko z zlatim prstenom.

Kralj je Miška zopet pohvalil, ker je svoje delo tako dobro zvršil. Reče mu: „Ako želiš, da dam svojo Zlatolásko tvojemu kralju za ženo, moraš mi prinesiti mrtve in žive vode, ker ju potrebujem.“ Miško nevedoč, kje bi dobil take vode, šel je, koder sti ga nogi nesli, dokler ne pride naposled v velik črn gozd. „O da bi bila tukaj moja dva vrániča, ona bi mi izvestno znala povedati, kje dobódem take vode, kakeršne želí kralj!“ V tem trenutku zašumi nekaj nad njegovo glavo, a on pogleda v visočino ter zapazi svoja dva vrániča. „Evo naju, da ti pomóreva! Kaj želiš od naju?“ — „Kralju moram prinesiti mrtve in žive vode, ali jaz ne vem, kje je naj iščem!“ „Ta voda je nama dobro znana; samo malo potrpi, takój ti je prineseva.“ Trajalo ni dolgo in vrániča prineseta vsak po jedno bučo vode; v jednej buči je bila mrtva, a v drugej živa voda. Miško je bil zeló vesel, da je bil tako srečen, in nesel je vodo v stekleni grad. Kraj gozda je stala velika jelka, na jelki je bila pajčevina in v pajčevini je sedel velik pajek, ki je srkal kri iz ugrabljene muhe. Miško vzame bučo z mrtvo vodo, pokropí ž njo pajka in ta se takój zvrne mrtev na tla. Potem pokropí muho z živo vodo, muha se takój oživí in osvobodivši se pajčevine, vzletí v zrak. „Tvoja sreča, Miško, da si me izvéł iz pajčevine,“ zabrní muha, „kajti brez mene bi ti težko uganil, katera izmej dvanajsterih kraljevih hčérá je Zlatoláska.“

Kralj videč, da je Miško dobro zvršil vse tri naloge, katere mu je dal, reče mu: „Dam ti Zlatolásko, ako si jo sam izbereš.“ To rekši, pelje ga v veliko dvorano, v katerej je bila velika okrogla miza, okolo katere je sedelo dvanajst prekrasnih deklic, ki so bile vse jedna kakor druga. Vse so imele zavezano glavo z robcem, ki je bil bel kakor sneg, a robec je segal do tal, tako da se ni moglo videti, kakšne lasé ima katera deklica.

„Evo ti mojih hčerá!“ reče mu kralj „ako uganeš, katera med njimi, je Zlatoláska, takój jo smeš odpeljati s seboj; ako pa ne uganeš, katera je, šel bodeš brez nje k svojemu kralju!“ Miško od velicega strahu ni vedel, kaj bi začel. V tem mu zabrne nekaj na uho: „Bz-bz! pójdi okolo mize in jaz ti pokažem Zlatolásko.“ Bila je to muha, katero je oživel z živo vodo. „Ta ní, ta ní, ta tudi ní, niti ta ní — — ta je Zlatoláska! To mi daj, o kralj, da jo odpeljem za ženo svojemu gospodarju!“ — „Uganil si!“ reče kralj, a Zlatoláska takój odgrne robec z glave in zlati lasjé se jej vsipljejo do tal ter se blesté kakor jutranje solnce, da Miško niti gledati ni mogel vanje.

Zdaj odkáže kralj svoje hčeri bogato doto, kakor se to pristoji kraljevej zaročnici, in Miško jo odpelje svojemu gospodarju. Staremu kralju so oči zasijale od velike radosti, kadar je ugledal svojo zalo zaročnico; skakal je od velikega veselja kakor otrok ter je takój ukazal, da se priredijo velike gostí. „Hotel sem te zaradi tvoje neposlušnosti obésiti na vešala, da te vrani snedó,“ reče kralj svojemu slugi Mišku, „ali ker mi si pripeljal toli lepo zaročnico, dal te bodem le s sekiro umoriti in potem pošteno pokopati!“ Kadar so Miška umorili, zaprósi Zlatoláska starega kralja, naj jej podarí mrtvega slugo, a kralj, kateri ní mogel ničesar odbiti svoje zaročnici, dal jej je mrtvo Miškovo truplo.

Kadar so jej prinesli mrtvega Miška, priloží Zlatoláska glavo k telesu, pokropí ga z mrtvo vodo, in glava se takój vzraste s telesom tako, da ní bilo več poznati, kje mu je bila odsekana. In kadar ga je Zlatoláska pokropila z živo vodo, vzdigne se Miško, kakor prerojen, čvrst, vesel in mnogo mlajši in lepši, nego li je bil poprej. „O kako sem trdo spal!“ reče Miško in si tare oči. — „Zna se, da si trdo spal,“ reče mu Zlatoláska, in če bi mene ne bilo, spal bi bil na vse véke!“ Stari kralj videč, da je Miško zopet oživel ter je zdaj še mnogo mlajši in lepši, nego li je bil poprej, poželi tudi on se pomladíti. Takój zapové, naj tudi njega umoré in potlej z óno čudno vodo pokropé. Umorili so ga in kropili z živo vodo, dokler niso vso potrošili; ali glava mu se ni nikakor htela vzrasti s telesom; še le takrat, kadar so ga začeli kropiti z mrtvo vodo, prirasla mu je glava k telesu, ali kralj je ostal mrtev, ker niso imeli več žive vode.

Bodi si, da ni mogla ostati kraljevína brez kralja, in ljudstvo ní imelo nikogar tako pametnega, da bi razumil to, kar govoré živali, izbrali so si Miška za kralja in Zlatolásko za kraljico.

V. M.

— x —

Poučna basen.

Dečki so se igrali pri ribnjaku, v katerem je bilo polno žab, in kadar koli je katera pomolila glavo iz vode, takój so zagnali kamen vanjo, da se je uboga žival takój zopet skrila v vodo.

„Páglovci!“ vikne jim starikava žaba iz vode, „mar ne umejete, da to, kar je vam zabava in igrača, to je nam smrt?“ —

Šaljivcu je šala igrača, a ónemu kogar zadene, večkrat globoka rana, ki se le težko zacéli.

— x —

— 4.